

"Systematické zrušení tolerance vůči reakčním a represivním názorům a hnutím si lze představit jen jako výsledek masivního nátlaku, který by se v podstatě rovnal převratu." Herbert Marcuse, Represivní tolerance.

Herbert Marcuse: Represivní tolerance – II

Pokračování předchozí první části:

Obvykle je nenásilí slabým nejen kázáno, ale je od nich vyžadováno - nenásilí to spíše nutnost než cnost a obvykle nijak zásadně neohrožuje záležitosti mocných. (Představuje Indie výjimku? Tam se pasivní resistance rozšířila v takovém rozsahu, že narušovala - či hrozilo, že naruší - hospodářský život země. Kvantita se změnila v kvalitu: v takové míře nebyla už pasivní resistance pasivní - a přestala být nenásilná. To samé platí o generální stávce.) Robespierrovo rozlišování mezi terorem svobody a terorem despotie, stejně jako morální glorifikace toho dříve jmenovaného, náleží mezi ty nejpřesvědčivěji vykřičené bludy, jakkoliv byl bílý teror mnohem krvavější než ten rudý. Hodnocení založené na srovnávání počtu obětí představuje kvantifikující přístup, který odhaluje lidskými bytostmi produkované hrůzy v průběhu celé historie, a činí tak z násilí nezbytnost. Co do historické funkce existuje rozdíl mezi revolučním a reakčním násilím, mezi násilím ze strany utlačovatelů a utlačovaných. Z etického úhlu pohledu jsou obě formy násilí nelidské a představují zlo - ale odkdy se dějiny tvoří s ohledem na etické normy? Pokud tyto formy začneme uplatňovat až v okamžiku, kdy se utlačovaní bouří proti utlačovatelům, chudšasové proti majetným, pak slouží ve prospěch aktuálního násilí a oslabují protest proti němu.

"Comprenez enfin ceci: si la violence a commencé ce soir, si l'exploitation ni l'oppression n'ont jamais existé sur terre, peut-être la non-violence affichée peut apaiser la querelle. Mais si le régime tout entier et jusqu'à vos non-violentes pensées sont conditionnées par une oppression millénaire, votre passivité ne sert qu'à vous ranger du côté des oppresseurs." - "Pochopte to konečně: Kdyby tady bylo násilí až od tohoto večera, kdyby na zemi nikdy neexistovalo vykořisťování a utlačování, pak by se snad dal spor uklidnit nenásilně (prostřednictvím nenásilí). Ale protože je celý režim i se svými myšlenkami nenásilí úplně určován tisíciletým útlakem, neposlouží vaše pasivita ničemu jinému, než že se zařadíte na stranu utlačovatelů." (Sartre, Předmluva k Frantz Fanon, Les Damnés de la Terre (Maspéro, Paris, 1961)

Pojem falešné tolerance a rozlišení mezi správným a špatným omezením tolerance, mezi pokrokovou a represivní indoktrinací, revolučním a reakčním násilím vyžadují, aby byla stanovena kritéria jejich platnosti.

Tyto normy musí mít přednost přede všemi ústavními a zákonnými kritérii ustanovenými a aplikovanými v stávající společnosti (jako je 'clear and present danger' a další etablovaná definování občanských práv a svobod), protože taková vymezení sama už předpokládají určité normy svobody a represe aplikovatelné či neaplikovatelné na příslušnou společnost: jsou specifikací obecnějšího konceptu. Kdo a na základě jakých norem může vytvářet a ospravedlnit jako platné politické rozlišení mezi pravdivým a lživým, pokrokovým a regresivním (protože v této oblasti je to ekvivalentní dvojice)? Míním, že se na tuto otázku nedá odpovědět s pomocí alternativy mezi demokracií a diktaturou; na základě toho, že v diktatuře si jednotlivec nebo skupina osopuje výhradní rozhodování. Ať již z moci ústavní či faktické historicky přijímá i v té nejdemokratičtější demokracii životně důležitá a definitivní rozhodnutí, která se týkají celé společnosti, skupinka či skupinky lidí, a děje se to mimo účinnou kontrolu ze strany samotného lidu. Ironická otázka: Kdo vzdělává vzdělavatele (tj. politické vůdce)? platí tedy i pro demokracii. Jediná autentická alternativa a negace diktatury (s ohledem na řečenou otázku) by byla společnost, ve které by "lid" nabyl formu autonomních jednotlivců, zproštěných represivních požadavků boje o existenci vedených v zájmu panství; v této společnosti by takové lidské bytosti volily svoji vládu a určovaly svůj život. A taková společnost doposud nikde neexistuje. Zatím proto musíme naši otázku pojednávat in abstracto - abstrahuje se nikoliv od historických možností, ale od reality vládnoucí společnosti.

Rozlišení mezi pravou a falešnou tolerancí, mezi pokrokem a regresí se podle mého přesvědčení může určit racionálně na empirickém základě. Reálné možnosti lidské svobody se vztahují k dosaženému stádiu civilizace. Závisejí na materiálních a intelektuálních zdrojích příslušného stádia a ty jsou ve vysoké míře kvantifikovatelné a kalkulovatelné. Stádium rozvinuté průmyslové společnosti tak představuje nejrozumnější způsob využití těchto zdrojů a distribuce sociálního produktu s upřednostněním uspokojování životních potřeb a minimalizací dřiny a nespravedlnosti. Jinými slovy, umožňuje, abychom určili směr změny panujících institucí, politických praktik a názorů ve prospěch zlepšení šance na mír, který by nebyl identický se studenou válkou a ani s malou horkou válkou, a šance na takové uspokojování potřeb, které by se nečerpalo z bídy, útlaku a vykořisťování. A tudíž lze také rozpoznat politické praktiky, názory a hnutí, která by podporovala tuto změnu a ty, která činí opak. Potlačování těch regresivních je předběžnou podmínkou pro posílení těch pokrokových.

Otázka, kdo je kvalifikován, aby pro společnost jako celek vytvářel všechna tato rozlišení, vymezení, identifikace, má nyní logickou odpověď: každý, kdo

dosáhl "zralosti svých schopností"; každý, kdo se naučil racionálně a autonomně myslet. Odpověď na Platonovu vzdělávací diktaturu představuje demokratická vzdělávací diktatura svobodných lidí. Koncepce *res publica* Johna Stuarta Milla není v protikladu k Platonově: ta liberální také vyžaduje autoritu rozumu - nejen jako intelektuální, ale i jako politickou moc. U Platona se racionalita vztahuje jen na malé množství králů-filosofů, u Milla se každá rozumná lidská bytost podílí na diskusi a rozhodování - ale pouze jako rozumná bytost. Tam, kde společnost vstoupila do fáze totální administrace a indoktrinace by to mohlo být opravdu malé množství lidí; a nejednalo by se nutně o volené reprezentanty lidu. Nejde o problém, co se vzdělávací diktaturou, ale jak v uzavřené společnosti prolomit tyranii veřejného mínění a jeho producentů.

Nicméně přijmeme-li, že při rozlišování mezi pokrokem a regresí je při práci empirická racionalita a že by rovněž měla být aplikována na toleranci a měla by ospravedlnit silně diskriminující toleranci vůči politickým skupinám (zrušení liberálního kréda svobodné a rovné diskuse), vyplynou z toho další nemožné důsledky. Řekl jsem, že z logiky věci by se diskriminační tolerance ve prospěch pokrokových tendencí a odstranění tolerance pro regresivní hnutí rovnaly "oficiální" podpoře podvrtné činnosti. Zdá se, že historická kalkulace pokroku (která je fakticky kalkulací možného umenšení krutosti, bídy a útlaku) vyžaduje rozumově uváženou (kalkulovanou) volbu mezi dvěma formami politického násilí: buď volbu pro násilí ze strany zákonně ustanovených mocí (prostřednictvím legálních akcí či tichého souhlasu anebo neschopnosti předcházet násilí), anebo pro násilí ze strany potenciálně podvrtných hnutí. Nadto by v případě druhé volby měla politika chránit radikalismus levice proti pravici. Můžeme rozumným způsobem rozšířit historický kalkul a ospravedlnění jedné formy násilí vůči druhé? Či - protože "ospravedlnění" má morální konotaci - lépe: existuje historický důkaz, že má společenský původ či iniciace násilí (z vládnoucích či ovládaných tříd, majetných či chudších, levice či pravice) vykazatelný vztah k pokroku (jak byl výše definován)?

I při všech výhradách a omezeních, která vyžaduje hypotéza založená na "otevřeném" svědectví historie, se zdá, že násilí, které vyzařuje z revolty utlačovaných tříd, prolamuje na krátkou chvíli historické kontinuum nespravedlnosti, krutosti a mlčení; na chvíli krátkou, ale dost výbušnou, aby dokázala zvětšit prostor pro svobodu a spravedlnost, pro lepší a poctivější distribuci bídy a útlaku v novém společenském systému - jedním slovem: pro pokrok civilizace. Anglická občanská válka, Francouzská revoluce, čínská a kubánská revoluce mohou ilustrovat tuto hypotézu. Oproti tomu historické vystřídání jednoho společenského systému druhým, které sice označujeme jako počátek nové epochy, avšak odehrálo se, aniž by bylo inspirováno a vedeno efektivním hnutím "zdola", totiž zhroucení západní římské říše, přinesla dlouhé období regrese, které trvalo mnoho století až do bolestného zrodu nové civilizační periody v násilí heretických rebelií třináctého století a rolnických a nádenických povstání století čtrnáctého.

Nezdá se, že by taková vazba na pokrok uplatňovala i ohledně násilí, které v dějinách vzešlo z řad vládnoucích tříd. Dlouhá řada dynastických a imperialistických válek, likvidace Spartakovců v Německu roku 1919, fašismus a nacismus, nic z toho neprolamovalo kontinuum útlaku, spíše ho zpevňovalo a zefektivňovalo. Řekl jsem "vzešlo z řad vládnoucích tříd": samozřejmě, nejspíš se vůbec nevyskytuje organizované násilí "shora", které by se neopíralo o mobilizaci a aktivizaci mas "ze zdola". Rozhodující je otázka: V čím jménu a v zájmu jakých skupin a institucí se takové násilí rozpoutalo? A odpověď nemusí nutně zaznít ex post: v právě zmíněných historických příkladech by mělo být a bylo odhadnutelné, zda to či ono hnutí slouží renovaci starého řádu anebo vzniku nového.

Osvobozující tolerance by pak znamenala intoleranci vůči pravicovým a tolerování levicových hnutí. A ohledně šíře této tolerance: ... měla by zahrnovat jak samotné jednání, tak diskusi a propagandu, skutky právě tak jako slova. Tradiční kritérium "výjimečného stavu" ["clear and present danger"] se už nezdá být přiměřené epoše, ve které se celá společnost ocitla v situaci návštěvníků divadla krátce po té, co někdo vykřikl: Hoří! V situaci, ve které by se v každém okamžiku mohla spustit totální katastrofa, nejen v důsledku technické chyby, ale také zásluhou chybného uvážení rizika nebo zbrklého výroku některého z politických vůdců.

V minulosti a ovšem za jiných okolností byly proslovy fašistických a nacistických vůdců bezprostřední předebranou masakru. Odstup mezi propagandou a jednáním, mezi organizací a jejím rozpoutáním vůči lidu, se stal příliš malý. Ale šíření slov se mohlo zastavit ještě než bylo příliš pozdě. Kdyby byla demokratická tolerance zrušena tehdy, když budoucí Vůdce začal se svou kampaní, lidstvo by dostalo šanci ušetřit si Osvětim a světovou válku.

Celé postfašistické období je obdobím výjimečného stavu [clear and present danger]. V důsledku toho vyžaduje opravdové nastolení míru zrušení tolerance už před činy, už ve fázi komunikace slovy, tiskem a obrazy.

Takové extrémní pozastavení svobody projevu a shromažďovací lze vskutku ospravedlnit jen tehdy, když je celá společnost v extrémním nebezpečí. Tvrdím, že naše společnost v takovém stavu nouze je a že se z toho stal normální stav věcí. Různé názory a "filosofie" spolu nemohou pokojně soutěžit o podporu a přesvědčivost na půdě racionality: "Tržiště idejí" ovládají a vyhrazují si ho ti, kteří určují národní a soukromé zájmy. Ve společnosti, ve které ideologové vyhlásují "konec ideologií", se falešné vědomí stalo obecným vědomím - sdíleným vládou stejně jako jejím posledním poddaným. Je potřeba pomáhat malým a bezmocným menšinám, které bojují proti falešnému vědomí a proti těm, kteří z něj mají užitek. Zachování existence těchto menšin je důležitější než zachování zneužívaných práv a svobod, které poskytují ústavní moc tomu, kdo utlačuje tyto menšiny. Mělo by být jasné, že praktikování občanských práv těmi, kteří je nemají, předpokládá zrušení občanských práv těch, kteří tomuto

praktikování brání; a že osvobození psanců této země předpokládá potlačení nejen jejich starých, ale i nových pánů.

Není žádná společenská třída, která by - díky svým materiálním podmínkám - byla zproštěna falešného vědomí a se kterou by se mohly identifikovat emancipační síly. Ty jsou dnes beznadějně rozptýleny naskrz společností, bojující menšiny a izolované skupiny jsou často v opozici vůči vlastnímu vedení. Ve společnosti jako celku se bude muset nejprve znovu vytvořit duševní prostor pro popírání a reflexi. Odpuzovány věcností [concreteness] administrované společnosti stávají se požadavky emancipace "abstraktními": jsou redukovány tak, že to usnadňuje rozpoznat, oč tu běží: osvobodit jazyk z tyranie orwellovské syntaxe a logiky, rozvíjet pojmy k pochopení reality. Více než kdy jindy platí zásada, že pokrok ve svobodě vyžaduje pokrok ve vědomí svobody. Kde se duch stal subjekt-objektem politiky a politických praktik, tam se intelektuální autonomie, říše "čistého" myšlení stává záležitostí *politického vzdělání* (či spíše: kontra-vzdělání).

To znamená, že dříve neutrální, hodnot prosté a formální aspekty učení se a vyučování se nyní staly - na své vlastní půdě a podle svého vlastního práva - politickými: učit tomu, jak poznávat fakta, úplnou pravdu a jak ji chápat, to je skrz naskrz radikální kritika, intelektuální podvracení. Ve světě, kde jsou lidské možnosti a potřeby svázány nebo pervertovány, vede autonomní myšlení do "zvráceného světa": do protikladu, protimluvu a proti-obrazu etablovaného světa represe. A tento protiklad není prostě vymyšlený svět, není to pouhý výtvar zmateného myšlení či fantazie, ale jde o logické rozvinutí daného, existujícího světa. V té míře, ve které tomuto rozvoji brání samotná váha represivní společnosti a nutnost, aby se v ní člověk nějak uživil, proniká represe do samotného akademického provozu; a je tu již před jakýmkoliv restrikcemi omezujícími akademickou svobodu. Předvídavost myslí škodí nestrannosti a objektivitě: Jestliže se student neučí myslet v opozičním směru, bude inklinovat k tomu, aby vřazoval fakta do převládajícího rámce hodnot. Učenost, tj. získávání a zprostředkování znalostí, zapovídá očišťování faktů a jejich vytrhávání z celku pravdy. Bytostnou složkou toho později jmenovaného je rozpoznání děsivého rozsahu, ve kterém jsou dějiny produkovány a zapisovány vítězi a pro vítěze, tj. rozsahu, ve kterém jsou dějiny rozvojem útlaku. A tento útlak je ve faktech, která dějiny ustanovují; a tak v sobě samých - jako část a aspekt své fakticity - dějiny nesou negativní hodnoty. Pojednávat křížová tažení proti lidskosti (jako to proti Albigenským) se stejnou nestranností jako beznadějně boje za lidskost, to znamená neutralizovat protikladnou historickou funkci, smířovat katy s jejich oběťmi, komolit výpověď o minulosti. Taková podvržená neutralita slouží k tomu, aby reprodukovala přijetí panství vítězů ve vědomí lidí. I tady se ve vzdělání toho, kdo ještě nebyl dospěle integrován, v mladé myslí musí nejprve vytvářet půda pro osvobozující toleranci.

Vzdělání nabízí další a další příklady falešné abstraktní tolerance maskované za konkrétnost a pravdu: skvěle to vystihuje pojem seberealizace. Od

benevolence ke všem druhům dětské rozjívenosti k soustavné psychologické pozornosti vůči osobním problémům studentů, probíhá velkolepé tažení proti zlu represe a za potřebu být sám sebou. Přitom se často smete ze stolu otázka po tom, co musí být potlačeno dříve, než se někdo může stát osobností, než se stane sám sebou. Osobnostní potenciál je nejprve negativní, je to podíl na potenciálu společnosti: agrese, pocit viny, neznalost, roztrpčení a krutost poškozující životní instinkty. Pokud má být identita osobnosti víc než jen bezprostřední realizací tohoto potencionálu (což je nežádoucí pro jednotlivce jako lidskou bytost), pak se to neobejde bez represe a sublimace, bez uvědomělé transformace. Tento transformační proces zahrnuje fázi - abych užil vysmívaný termín, který zde vyjevuje svoji výstižnou věcnost - negace negace, zprostředkování v bezprostředním; a identita není nic více ani méně než tento proces. "Odcizení" je trvalým a bytostným elementem identity, je to objektivní strana subjektu, není to - jak se dnes často zdá - onemocnění, psychický stav. Freud znal velmi dobře rozdíl mezi pokrokovým a regresivním, mezi osvobozující a destruktivní represí. V propagaci seberealizace se prosazuje odstranění obojího, prosazuje se existence v bezprostřednosti, která je v represivní společnosti špatnou bezprostředností (*schlechte Unmittelbarkeit* - abych použil další Hegelův pojem). Izoluje jednotlivce od té jediné dimenze, ve které by mohl "najít sám sebe": od jeho politické existence, která představuje jádro celku jeho existence. Namísto toho se povzbuzuje nekonformnost a nespoutanost zaměřené ovšem tak, že zcela míjejí a ponechávají nedotčeny hnací síly společenské represe; dokonce se tyto síly ještě posilují, když se prostřednictvím uspokojení ze soukromé a osobní revolty substituuje opozice, která je více než soukromá a osobní, a proto také autentičtější. Desublimace zapojená v takovém typu seberealizace je už sama represivní, protože oslabuje nutnost a moc rozumu; onu katalytickou sílu nešťastného vědomí, které se nevyžívá v archetypálním osobním způsobu oprošťování se od frustrace - v beznadějném oživování Id, které dříve či později podlehne všudypřítomné racionalitě administrovaného světa -, ale které v té nejosobnější frustraci rozpoznává hrůzy celku a realizuje se v tomto rozpoznávání.

Pokusil jsem se ukázat, že tytéž změny, které v rozvinutých demokratických společnostech podkopaly základy ekonomického a politického liberalismu, proměnily také liberální funkci tolerance. Tolerance, tento velký výdobytek liberální éry, je stále ještě vyznávána a (silně podmíněně) praktikována, zatímco ekonomické a politické procesy jsou podřízeny všudypřítomné a účinné administraci ve shodě s převládajícími zájmy. Výsledkem je objektivní rozpor mezi ekonomickou a politickou strukturou na jedné straně a teorií a praxí tolerance na druhé. Změněná společenská struktura má sklon oslabovat účinnost tolerance vůči opozičním hnutím a hnutím odporu a naopak posilovat konzervativní a reakční síly ve společnosti. Rovnost se v toleranci stává abstraktní a falešnou. S faktickým úpadkem odporujících sil ve společnosti se opozice izoluje v malých a často navzájem antagonistických skupinkách, které

dokonce i tam, kde jsou v úzkých hranicích tolerovány, jsou v důsledku svého začlenění do hierarchické struktury společnosti bezmocné, protože se drží uvnitř oněch úzkých hranic. Ale tolerance, která se takto předvádí, je klamná a vyžaduje součinnost, ko-ordinaci. Na pevném základu ko-ordinované společnosti se téměř uzavírá prostor pro kvalitativní změnu a tolerance slouží spíše k ukročení této změny, než aby ji podporovala.

I kritika takové tolerance se v těchto podmínkách stává akademická a abstraktní; výrok, že rovnováha tolerance vůči pravici a vůči levici by se měla radikálně transformovat v zájmu obnovení osvobozující funkce tolerance, se mění v pouhou nerealistickou spekulaci. Jistě, zdá se, že taková transformace by se rovnala ustanovení "práva na odpor" dosahujícího až k podvrtné činnosti.

Žádná skupina a žádný jednotlivec ovšem nedisponují a nemohou disponovat takovým právem proti ústavní vládě podporované většinou obyvatel. Věřím ale, že utlačované a podrobené menšiny mají "přirozené právo" na odpor, podle kterého mohou užít mimozákonné prostředky tehdy, když se ty zákonné ukázaly jako nedostatečné. Právo a řád jsou vždy a všude právem a řádem na ochranu stanovené hierarchie; je absurdní odvolávat se na absolutní autoritu tohoto práva a tohoto řádu proti těm, kteří pod tímto řádem trpí a bojují proti němu - a nebojují proti němu proto, aby získaly osobní výhody či pro pomstu, ale bojují o svůj podíl na lidskosti. Nemají nad sebou žádného soudce kromě ustanovených úřadů, policie, a svého svědomí. Používají-li násilí, nezačínají tím nový řetězec násilností, ale zkoušejí prolomit ten stávající. Budou za to potrestaní a vědí, co riskují; a pokud se rozhodli to přijmout, nemá jim žádná třetí osoba - a nejméně učitel a intelektuál - právo kázat zdrženlivost.

Postskriptum z roku 1968

V podmínkách, které vládou v této zemi, tolerance neplní - a nemůže plnit - onu civilizační funkci, kterou ji připsali liberální zastánci demokracie: totiž chránit odpor [dissent]. Historická pokroková síla tolerance spočívá v tom, jak se rozšiřuje na ty způsoby a formy odporu, které - nezačleněny do jejího statu quo - nestvrzují instituční rámec dané společnosti. V důsledku toho v sobě idea tolerance zahrnuje, že se odporující skupiny a jednotlivci nutně ocitnou mimo zákon tehdy, když a jestliže etablovaná zákonnost brání rozvoji odporu a potlačuje ho. To nemusí být jen záležitost totalitní společnosti podřízené diktatuře jedné strany, ale i demokracie (zastupitelské, parlamentní nebo "přímé"), kde většina není výsledkem nezávislého myšlení a názorů, ale produktem monopolní či oligopolní správy veřejného mínění; tato správa se přitom odehrává bez teroru a (obvykle) bez cenzury. V těchto případech se většina zachovává sama tím, že zachovává zájmy, které z ní dělají většinu. Ve své vlastní struktuře je tato většina "uzavřená", petrifikovaná a zavrhuje všechny změny kromě těch, které se odehrávají v rámci systému. To ale znamená, že taková většina není už nadále ospravedlnitelná nárokem na

demokratický titul nejlepšího strážce obecného zájmu. Taková většina představuje naprostý protiklad Rousseauovy "obecné vůle": není tvořena z jednotlivců, kteří ve své politické funkci efektivně abstrahovali od svých osobních zájmů, ale naopak z těch, kteří efektivně identifikovali své osobní zájmy se svými politickými funkcemi. A reprezentanti této většiny při zjišťování a vykonávání její vůle zjišťují a vykonávají vůli partikulárních zájmů, které většinu vytvořily. Ideologie demokracie zakrývá tento podstatný nedostatek demokracie.

Tato tendence jde v USA ruku v ruce s monopolní nebo oligopolní koncentrací kapitálu v oblasti utváření veřejného mínění, tj. většiny. Šance účinně ovlivnit tuto většinu má cenu, která se vyjadřuje v dolarech a která je zcela mimo dosah radikální opozice. Ze svobodné soutěže a výměny idejí se i tady stala fraška. Levice nemá rovný hlas, nemá rovný přístup do masových médií a jejich veřejných institucí - ne že by byla konspiračně odstavena, ale ve starém dobrém kapitalistickém duchu prostě proto, že nemá potřebnou kupní sílu. A levice nemá potřebnou kupní sílu, protože je levice. A tato situace vnucuje radikálním menšinám strategii založenou na tom, že odmítají akceptovat další fungování domněle nediskriminační, fakticky však diskriminující tolerance; např. jde o strategii, která protestuje proti párovému střídání mluvčího pravice (anebo centra) a mluvčího levice. Vyrovnáním vládnoucí nerovnosti by ovšem bylo nejen "rovné", ale vyšší zastoupení levice.

Skutečně, tolerance je praktikována v pevném rámci předem dané, ustanovené nerovnosti a moci. Vyjadřují se i nehorázné názory a televize vysílá i nehorázné incidenty; a promluvy kritiků zavedených politických praktik jsou přerušovány stejným množstvím reklam jako promluvy obhájců stávajícího řádu. Není pravděpodobné, že takové mezihry potlačují kritiku už jen svoji pouhou váhou, rozsahem a kontinuitou systému propagace - indoktrinací, která se hravě provozuje jak v nekonečných reklamách, tak v zábavě?

S ohledem na tuto situaci jsem v "Represivní toleranci" navrhl, aby se provozovala tolerance, která by diskriminovala v opačném směru, aby se tak prostřednictvím ukročení svobody pravice posunula rovnováha mezi pravicí a levicí a aby se tak potlačila všudypřítomná nerovnost svobody (nerovnost příležitostí v přístupu k prostředkům demokratického přemlouvání a přesvědčování) a aby se tak posílila pozice utlačovaných proti utlačovatelům. Takové omezení tolerance by se mělo týkat hnutí, která evidentně mají agresivní nebo destruktivní charakter (tj. která destruuji naději na mír, spravedlnost a svobodu pro všechny). Taková diskriminace by se měla také uplatnit vůči hnutím, která jsou proti rozšiřování sociální legislativy pro chudé, slabé a zdravotně postižené. Byl jsem tvrdě pranýřován, protože taková politická praxe by prý skoncovala s posvátnou liberální zásadou rovnosti pro "druhou stranu", avšak trvám na tom, že jsou záležitosti, kde neexistuje "druhá strana" jinak než ve zcela formálním smyslu; anebo kde je "druhá strana" očividně "regresivní" a brání možnému zlepšování lidských podmínek. A

toleruje-li se propagace nelidskosti, pak to poškozuje nejen cíle liberalismu, ale každé pokrokové politické filosofie.

Pokud by se jednalo o volbu mezi opravdovou demokracií a diktaturou, byla by demokracie jistě vhodnější. Ale demokracie se neprosadila. Radikální kritici stávajícího politického procesu jsou pohotově pranýřováni jako obhájci elitářství; jako ti, kteří jako alternativu prosazují diktatury intelektuálů. Co ale fakticky máme, to je vláda; reprezentativní vláda neintelektuální menšiny politiků, generálů a podnikatelů. Pověst této "elity" není právě vábná a pokud by se politicky místo ní privilegovala inteligence, nemuselo by to nutně pro společnost jako celek znamenat zhoršení.

V každém případě, John Stuart Mill nebyl zrovna nepřítel liberální a reprezentativní vlády a přesto nebyl zdaleka tak alergický na politické vůdcovství inteligence jako současní strážci dnešní semi-demokracie. Byl přesvědčen, že "individuální duševní nadřazenost" ospravedlňuje, aby názor jedné osoby měl větší váhu než jiné:

"Do té doby než bude navržen a než bude vůle přijmout nějaký způsob, který by zmnožoval hlasy připsané vzdělání v rozsahu, který by mu poskytoval silnější vliv a který by dostačoval jako protiváha početní převaze nejméně vzdělané třídy, se nemohou přínosy naprosto všeobecného volebního práva uplatnit, aniž by s sebou přinesly - jak se mi to jeví - nepřiměřeně velká zla."

"Rozdíl ve prospěch vzdělání, 'právo o sobě', je silně hodno doporučení s ohledem [...] na ochranu vzdělaných před třídním zákonodárstvím nevzdělaných; ale musí se zarazit tam, kde by jim (vzdělaným) umožňovalo praktikovat třídní zákonodárství na vlastní účet."

Dnes vyznívají tato slova pochopitelně v antidemokratickém, "elitářském" tónu - pochopitelně, přitom, jak radikálně nebezpečné důsledky mají. Jestliže totiž je "vzdělání" něco víc a něco jiného než výcvik, učení se a připravování se pro existující společnost, pak není jenom prostředkem, který člověku umožňuje poznat fakta utvářející realitu a porozumět jim, pak vzdělání ale také umožňuje poznat faktory ustanovují tato fakta a porozumět jim tak, aby člověk mohl změnit svoji nelidskou realitu. A začínalo-li by si takové humanistické vzdělání s "tvrdými" vědami ["hard" sciences - hard jako hardware, který nakupuje Pentagon?], pak aby je osvobodilo od jejich destruktivního směřování. Jinými slovy, takové vzdělání by opravdu špatně sloužilo establishmentu a poskytovalo by privilegia mužům a ženám, jejichž vzdělání b bylo - v pojmech establishmentu - vskutku antidemokratické. A nejde jen o pojmy.

Avšak alternativu k etablovanému semi-demokratickému procesu nepředstavuje diktatura nebo elita - lhostejno zda intelektuální a inteligentní -, ale zápas o skutečnou demokracii. Součástí tohoto zápasu je bojovat proti ideologii tolerance, která ve skutečnosti upřednostňuje a upevňuje zachování statu quo nerovnosti a diskriminace. A pro tento zápas navrhuji praxi

diskriminační tolerance. Jistě, taková praxe už předpokládá radikální cíl, kterého se pokouší dosáhnout. Dopouštím se tohoto petitio principii v zájmu potírání zhoubné ideologie, které tvrdí, že v této společnosti už je institucionalizovaná tolerance. Tolerance je živý prvek, znamená svobodné společnosti; držitelé moci ji nikdy nemohou poskytnout jako dar. Ve vládnoucích podmínkách tyranie většiny může být tolerance vydobyta jen soustavnou snahou radikálních menšin, které usilují o svržení této tyranie a pracují pro vznik svobodné a suverénní většiny - menšin, které jsou intolerantní, militantně intolerantní a odpírající poslušnost těm pravidlům chování, která tolerují destrukci a útlak.